

„Rövid táv – hosszú táv a gazdasági életben”

Kormányzati akciók és társadalmi reakciók

Bod Péter Ákos, egyetemi tanár
petera.bod@uni-corvinus.hu

MKT Vándorgyűlés – Miskolc
2015 szeptember 4

Az időhorizont szélsőségei: iskolázatlan vadember és a szofisztikált társadalom-manipulátor a **rövid oldalon...**

Mottó 1: "*In the long run, we are all dead.* „ J. M. Keynes, 1923. *A Tract on Monetary Reform*, p. 65. Macmillan - arra reagálva, hogy a klasszikus közgazdasági elmélet szerint a rugalmas árak és a termelési tényezők szabad mozgása következtében hosszabb távon egyensúlyba kerül a gazdaság.

Mottó 2: “the untutored savage, like the child, is wholly occupied with the pleasures and troubles of the moment; the morrow is dimly felt; the limit of his horizon is but a few days off” W. S. Jevons (1871), “The Theory of Political Economy”, *Macmillan and Company*.

a gazdasági szerkezet, a társadalmi értékrend, a döntéshozók világhépe a lassan változó **hosszú oldalon**

Az egy főre jutó magyar élelmiszer-fogyasztás alakulása

Forrás: KSH

	hús kg	tej liter	zöldség, gyümölcs, kg	zsiradék kg
1970	23,1	11,7	4,1	3,1
1980	28,2	17,8	4,0	2,8
1985	30,4	19,6	3,8	3,0
1990	28,7	18,2	4,1	3,3
1995	24,8	14,2	4,2	2,7
2000	27,7	17,2	5,6	2,5
2005	33,7	16,0	7,0	1,9
2010	29,9	15,0	6,7	1,6
2012	29,9	15,0	6,2	1,9

Keynes pesszimista kiszólása a „teóriáktól mentes” vezetőik tényleges világképéről...

„Azok a »gyakorlati emberek«, akik menteseknek vélik magukat minden szellemi befolyás hatásától, rendszerint valamelyik rég elhunyt közgazdász rabszolgái. Magas állásokat betöltő örültek, akik hangokat hallanak a levegőben, hajdani könyvmolyoktól kölcsönözték rögeszméik magvát.”

..... Az eszmék nem azonnal, de bizonyos idő múltával utat törnek; a közgazdaság-tudomány és az állambölcselet terén ugyanis kevesen működnek olyanok, akiket huszonötödik vagy harmincadik életévük betöltése után új elméletek befolyásolnak, s ezért valószínű, hogy azok az eszmék, amelyeket közhivatalnokok és politikusok, sőt agitátorok a folyó eseményekre alkalmaznak, nem éppen a legújabbak. „
Keynes: Általános elmélet... KJK 1965.

Különféle közgazdasági nézetek a gazdasági szereplők alkalmazkodási sebességéről

- Előrettekintő, kalkuláló gazdasági ágens feltételezése: *Homo Oeconomicus*. Őt nem lehet rövid távú intézkedéssel lekenyerezni, mert átlát a szitán: adócsökkentéskor sem fogyaszt többet, mert kiszámolja, hogy a felduzzadó államadósság miatt majd úgylis adót fognak emelni (Ricardoi ekvivalencia)
- Pont ellenkezőleg, a legtöbb ember balek: *rövidlátó fogyasztó*, akit mindig megvezetnek a politikusok a jóléti ígéretekkel, a reklámok az azonnali pénzköltés propagálásával
- Negyedéves „távlatokban” gondolkodó bankár („short termism”, „quarterly capitalism”)

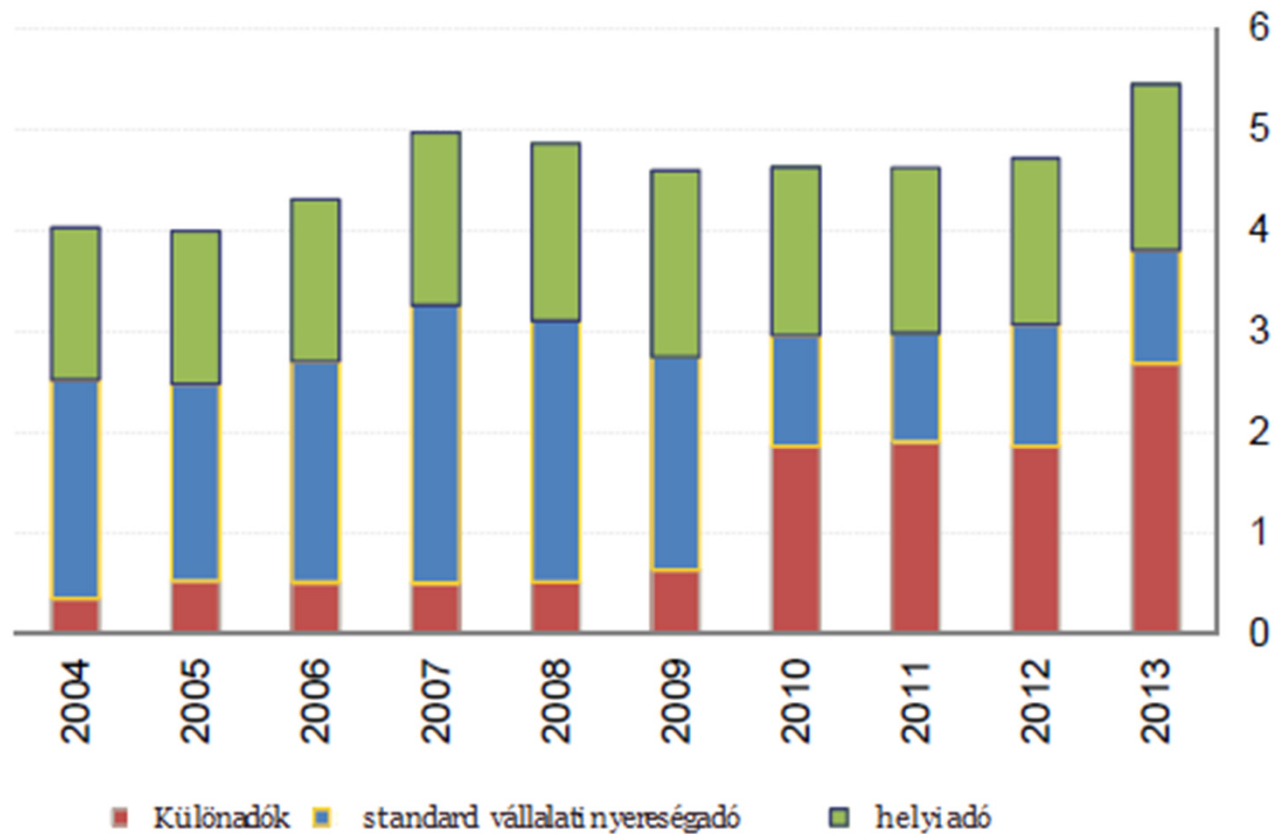
A valós személy, az élő társadalom viselkedése eltér a modellbeli feltételezésektől

- Laboratóriumi kísérletek: az ember nem teljesen ésszerűen viselkedik, sok függ a beállítottságától, várakozásaitól, tapasztalatairól.
- Amerikai ökonometriai eredmények: az állami minimálbér-emelésre hol a klasszikus mikroökonómia szerinti foglalkoztatás-csökkenéssel reagálnak a munkaadók, hol nem. Ha egyszerinek gondolnak egy sokkot, akkor nem reagálnak (túlteszik magukat rajta), ám ha indexálják a megemelt minimálbért, akkor tőkével helyettesítenek (Firm Dynamics and the Minimum Wage: A Putty-Clay Approach. D Aaronson, E French, I Sorkin, Federal Reserve Bank of Chicago. WP 26_2013).

Hasonló magyar tapasztalatok

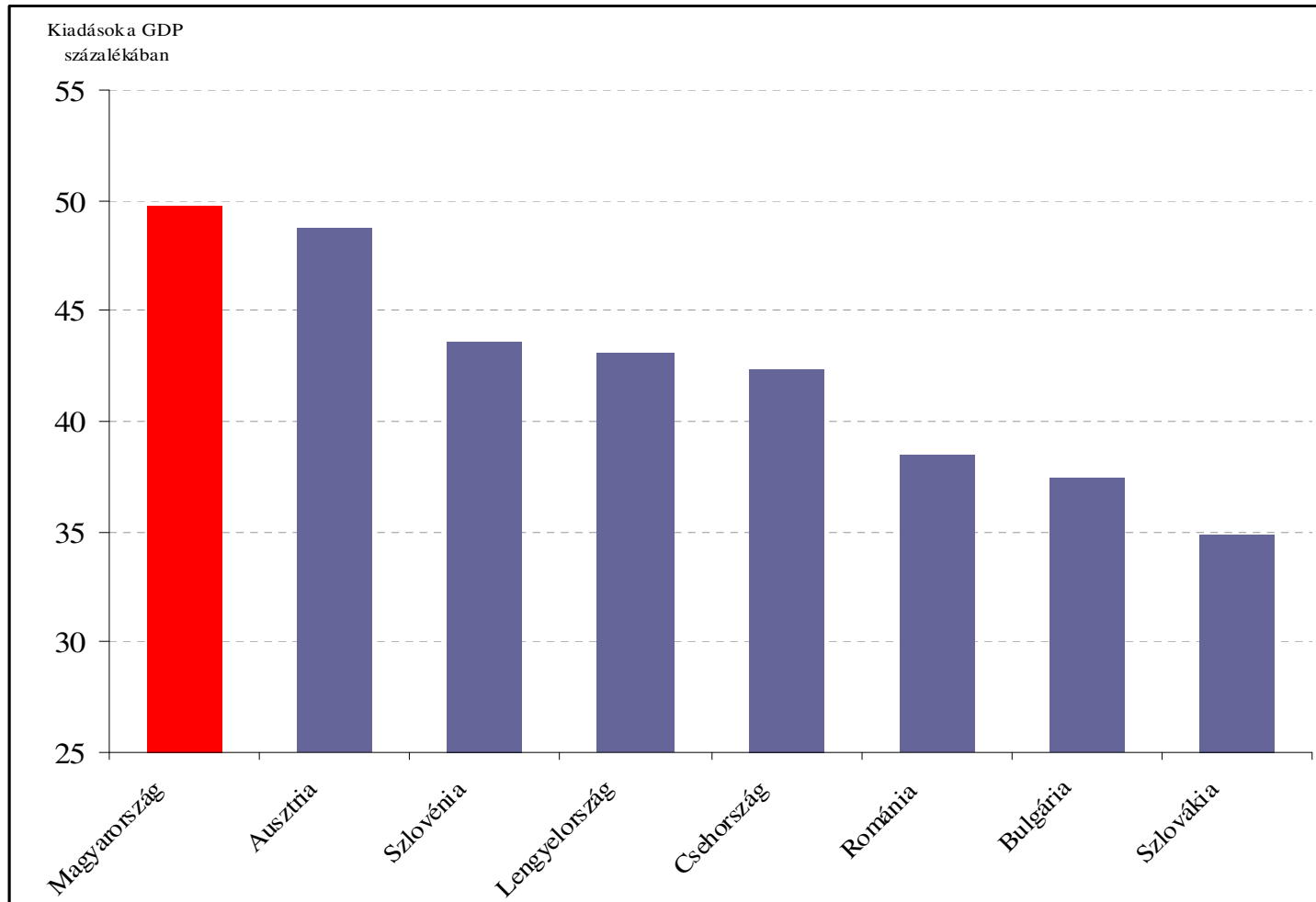
Drasztikus minimálbér-emelés, egyszerinek bejelentett bank- és válságadók. Amikor a rendkívüli válik a szabállyá: lásd a társasági adóterhelés rendes és rendkívüli (alku tárgyává is válható) tételeinek változásait

A vállalatok adóterhelésének alakulása (a GDP %-ában)

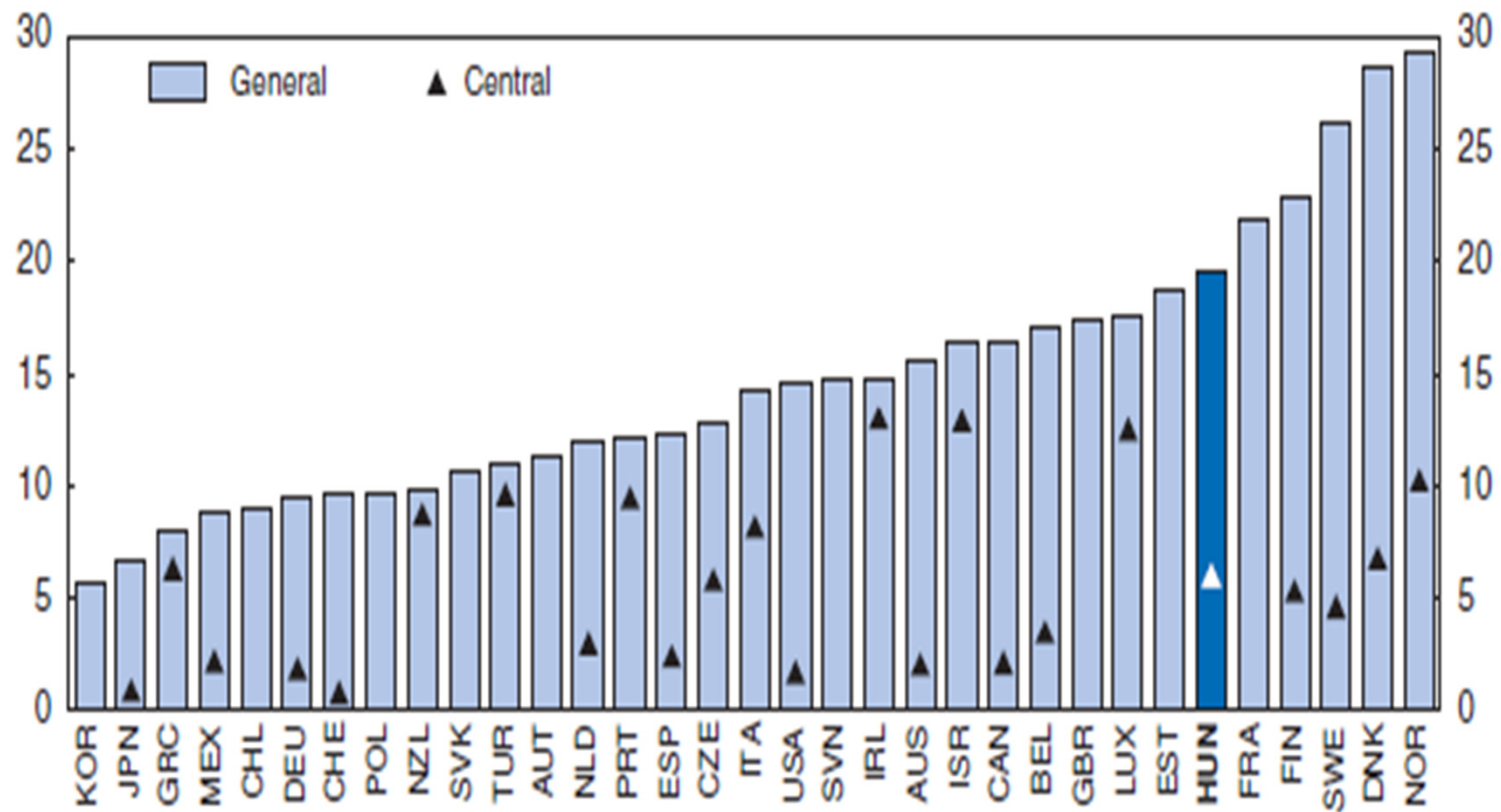
Ami állandó: túlméretezett államháztartás, azaz masszív állami elvonás és kiterjedt állami költés

Hazánk távol sorstárs szomszédjainktól

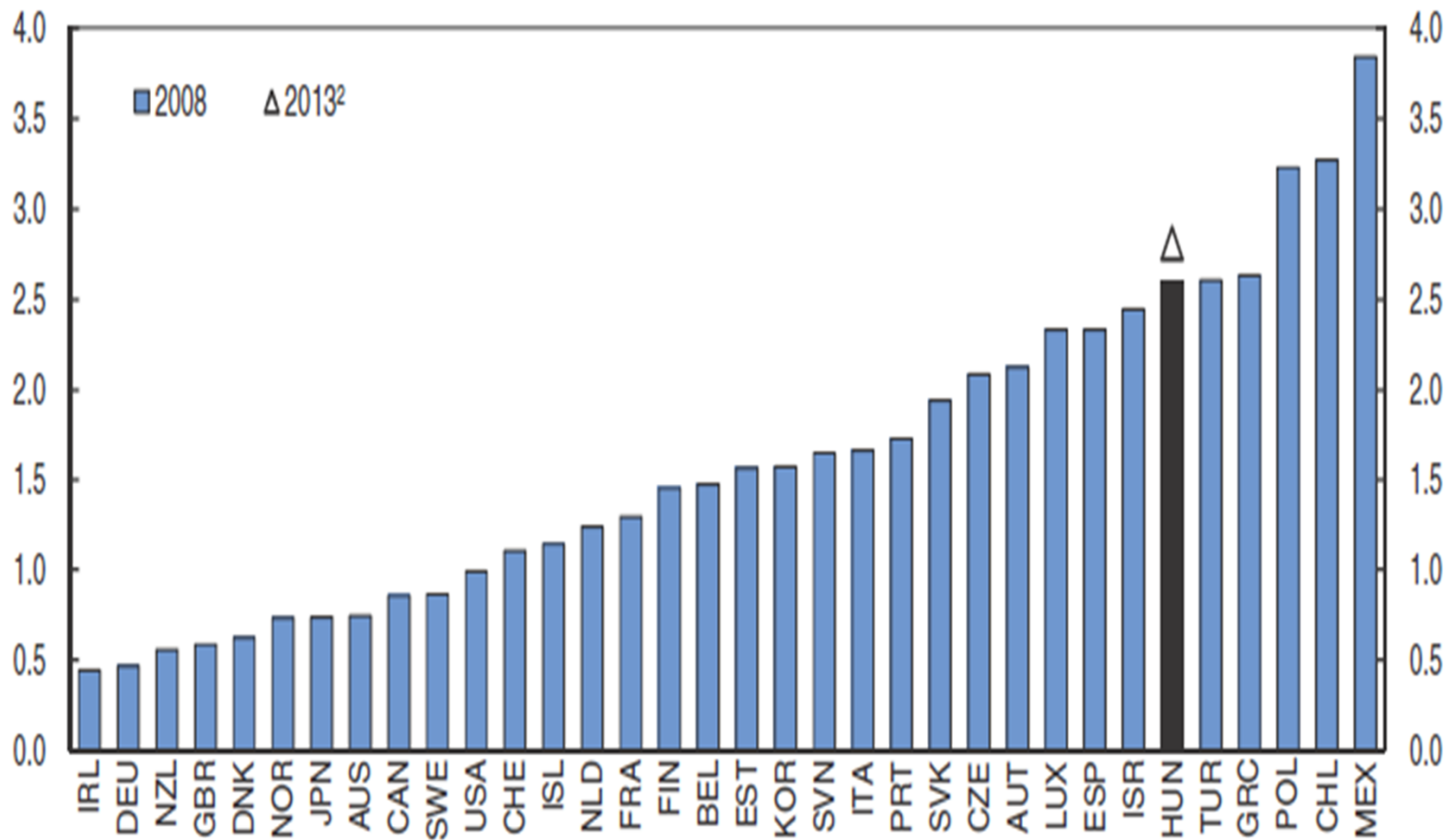
A kormányzat mint munkaadó, 2008

Forrás: OECD

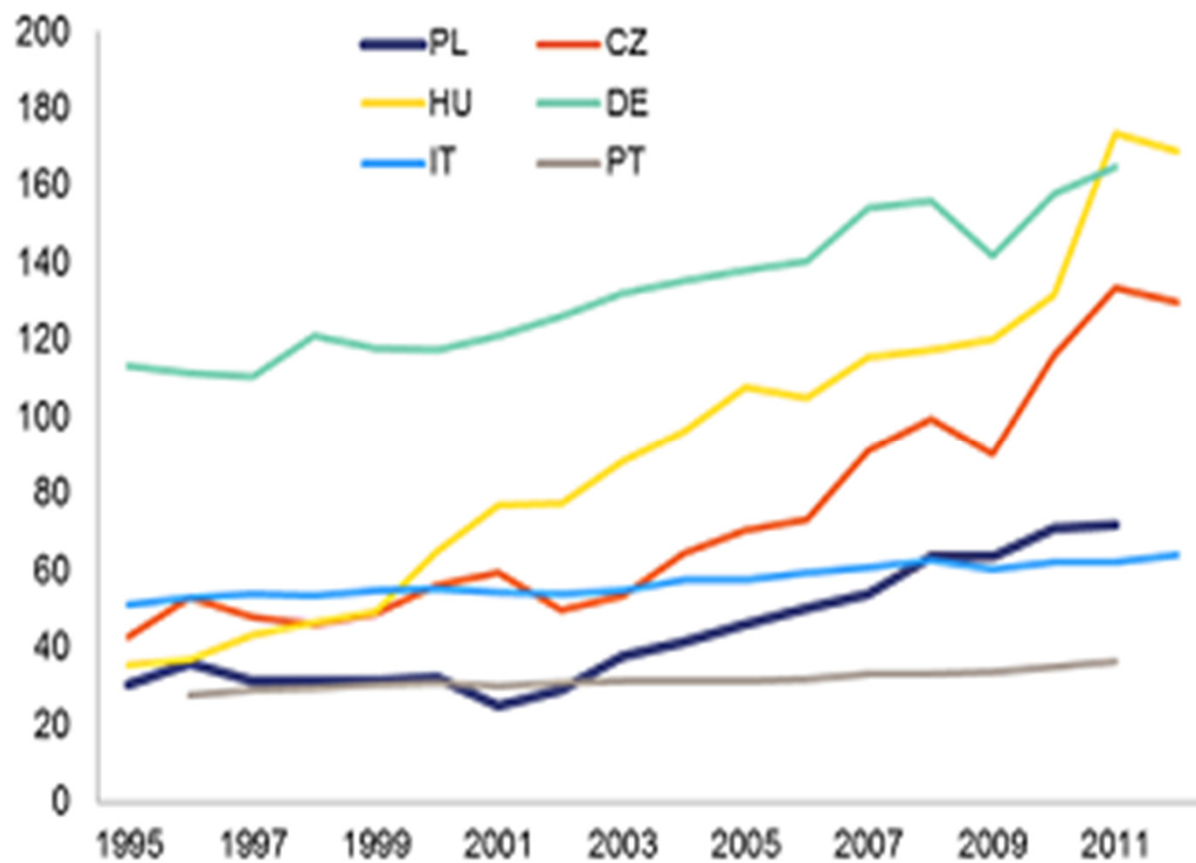
Ami szintén „úgy maradt” az ántivilágból: az adminisztrációs teher (hatósági aktivitás) mértéke

Forrás: OECD

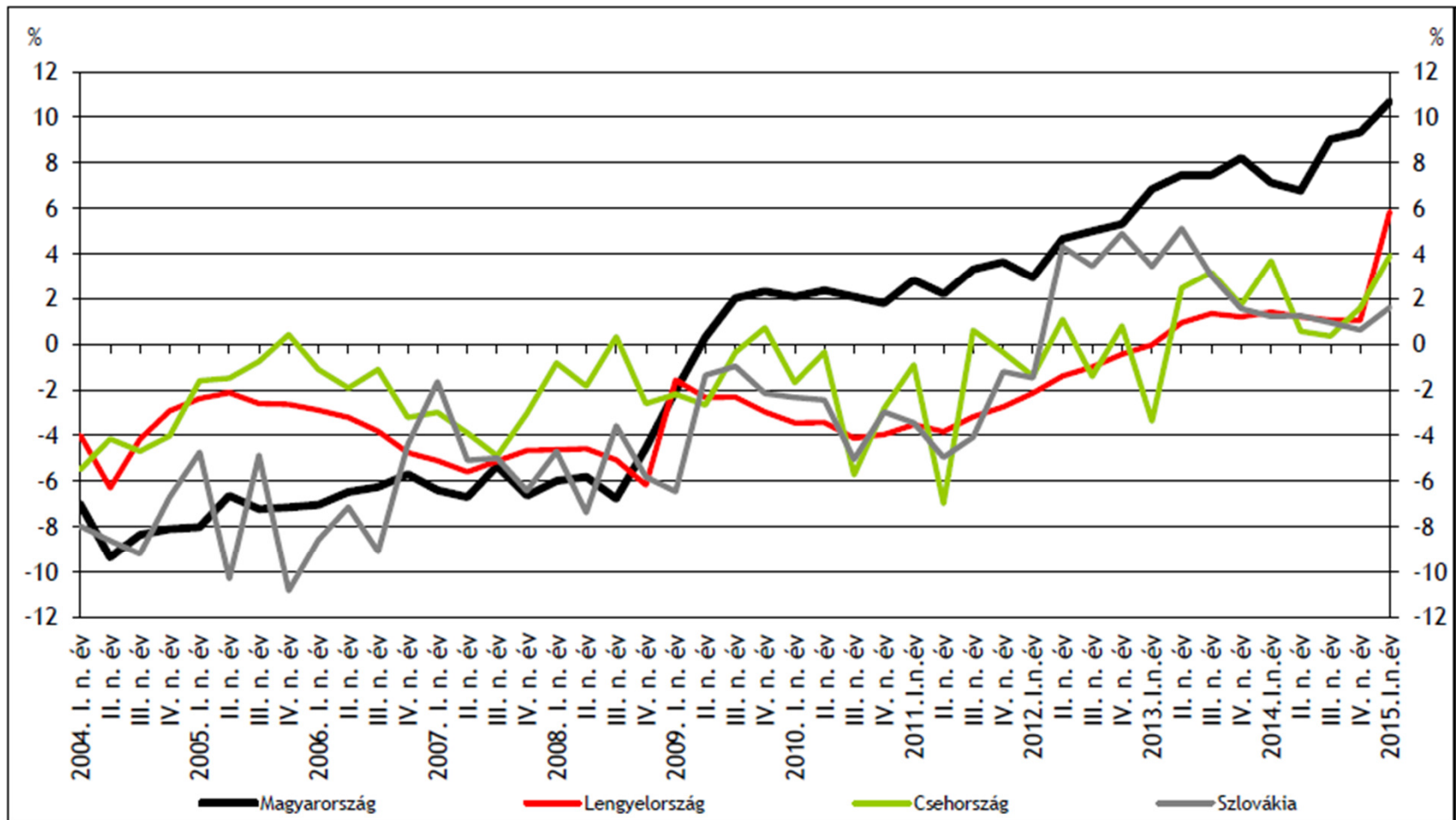
Iparunk ugyanakkor képes lett szerkezetváltásra
a nagy *hozzáadott-értékű* termékek arány a kisebb *haé*-termékekhez képest

Forrás: IMF

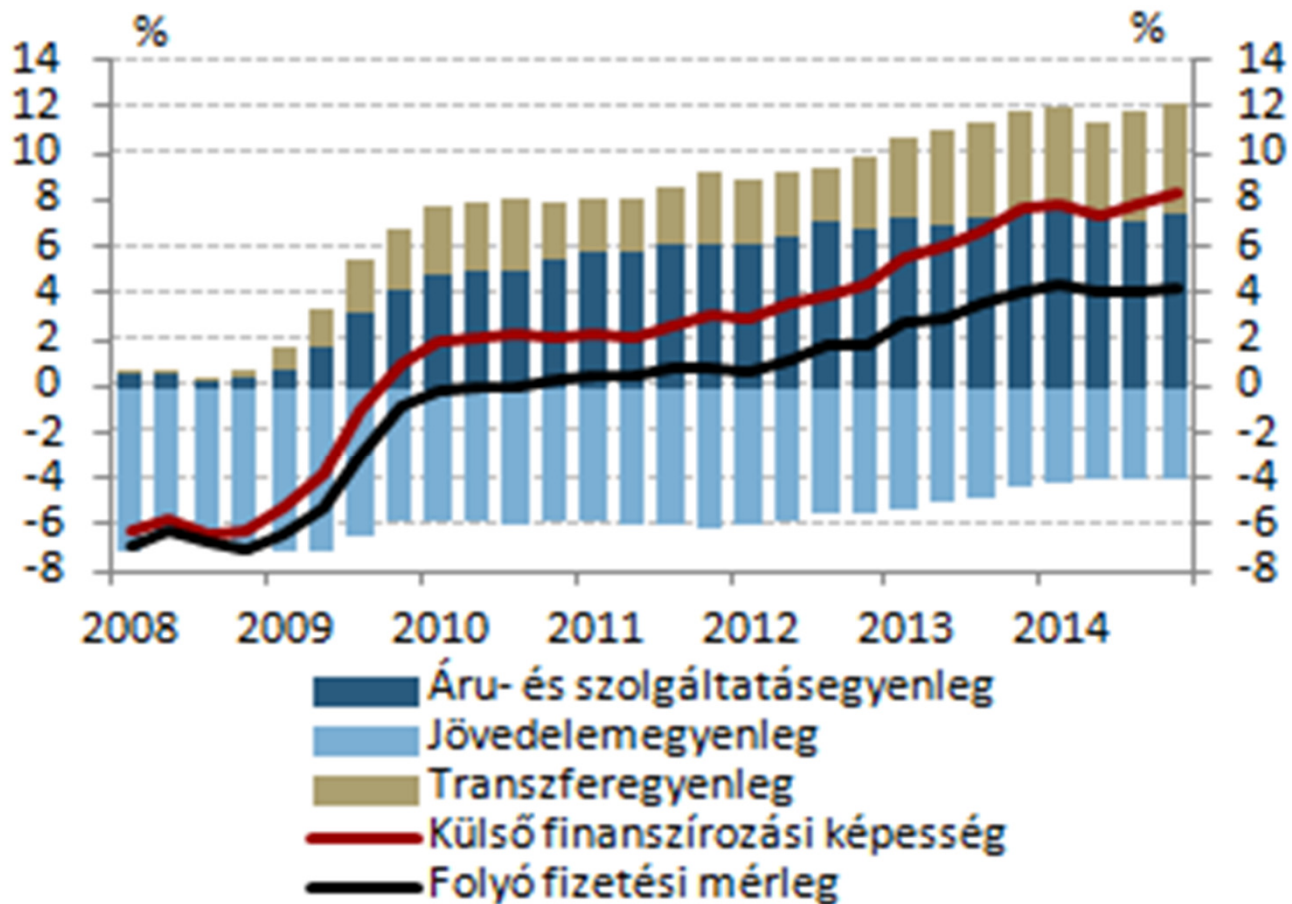

A külső finanszírozási képesség gyors előjelváltása (inflexió) 2009-ben

Forrás: MNB

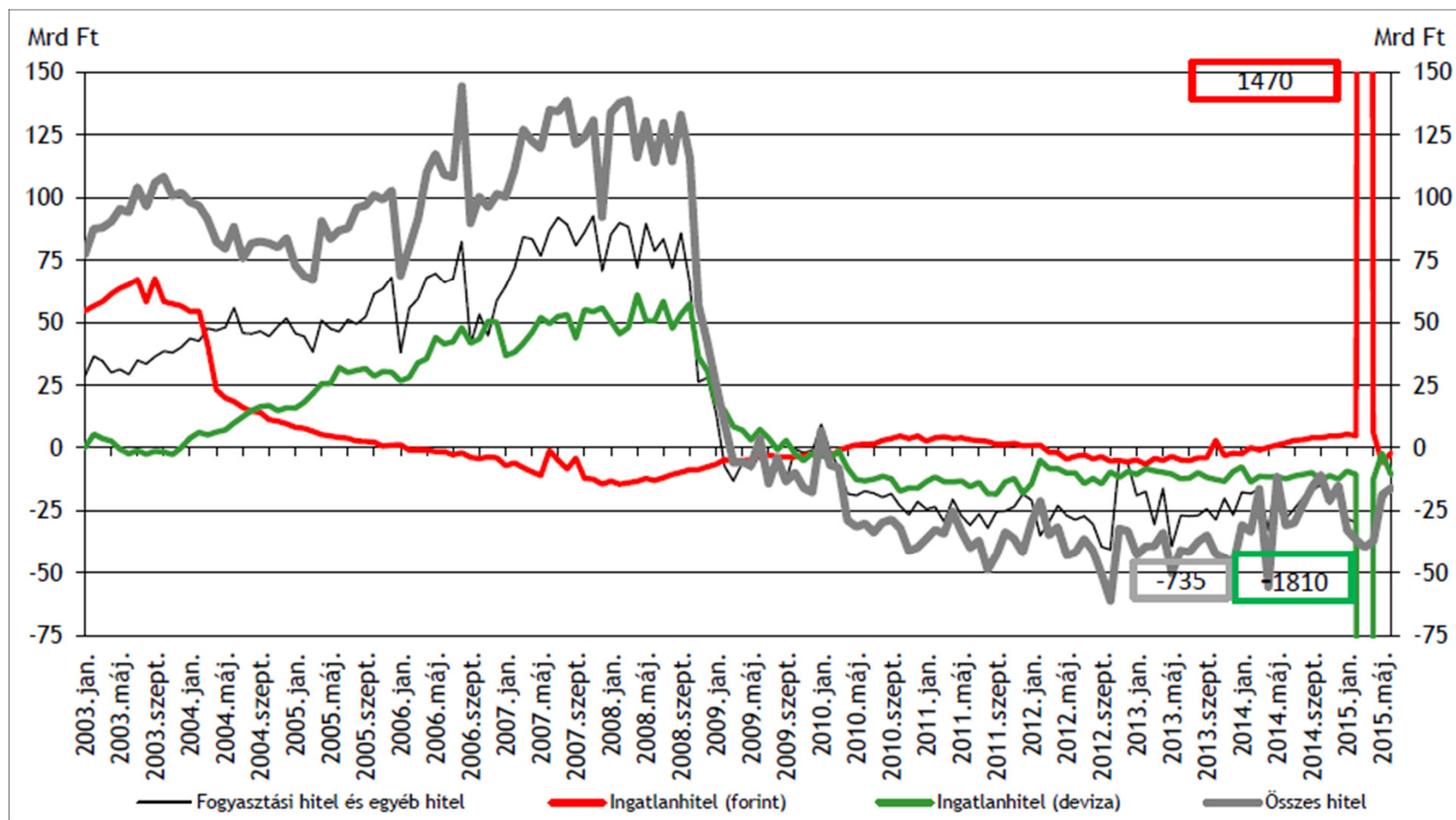

Ami ugrásszerűen változik: a nettó export
(és a transzfer-jövedelmek egyenlege: EU-pénzek és a
vendégmunkásaink hazautalásai)

A devizahitelezés gyors kiépülése, majd összezuhanása

A lakosság nettó hitelfelvételének havi állományváltozásai. Forrás: MNB

Gazdasági szereplőink reagálása gazdaságpolitikai sokkokra

- Elvileg a *gazdasági ciklus* kilengéseit, az *üzleti volatilitást* mérsékelhetné az állami aktivitás , de a valóságban (nemcsak nálunk) *üzleti-politikai ciklus* érvényesül (választási évek és a közösségi beruházások alakulásának kapcsolata, tényleges vagy verbális költségvetési lazítás)
- Az improvizatív/rövidtávú gazdaságpolitikai aktivitásra *a)* beruházási volumen-mérsékléssel, *b)* horizont-rövidüléssel reagál az üzleti szféra (rövidtávú fejlesztések preferálása a hosszabb megtérülés projektekkel szemben)
- Változásokkal (reformokkal) szembeni értékrendi-világképi eredetű rezisztencia következtében elfojtott, lassú az alkalmazkodás, majd hirtelen következik be az *inflexió* (pl. országon belüli mobilitás és nemzetközi migráció; tetszőleges adminisztratív határidő betartása - adóbevallás, pénztárgép-csere – „hátha mégsem veszik komolyan”)

A magyar értékrendszer stabilan szocialisztikus (ma inkább, mint tegnap)

(HVG, 2005)

		Egyetértők százaléka
A dolgozók fizetését a piaci viszonyok határozzák meg, ne az állam.	1991	72
	1995	60
	2005	44
Akik nem elég rátermettek, veszítsék el az állásukat.	1991	54
	1995	39
	2005	21
A nagyvállalatok magántulajdonban legyenek.	1991	53
	1995	40
	2005	42

A gazdasági rendszerváltozás támogatottsága nálunk elporladt két évtized alatt (Pew Research)

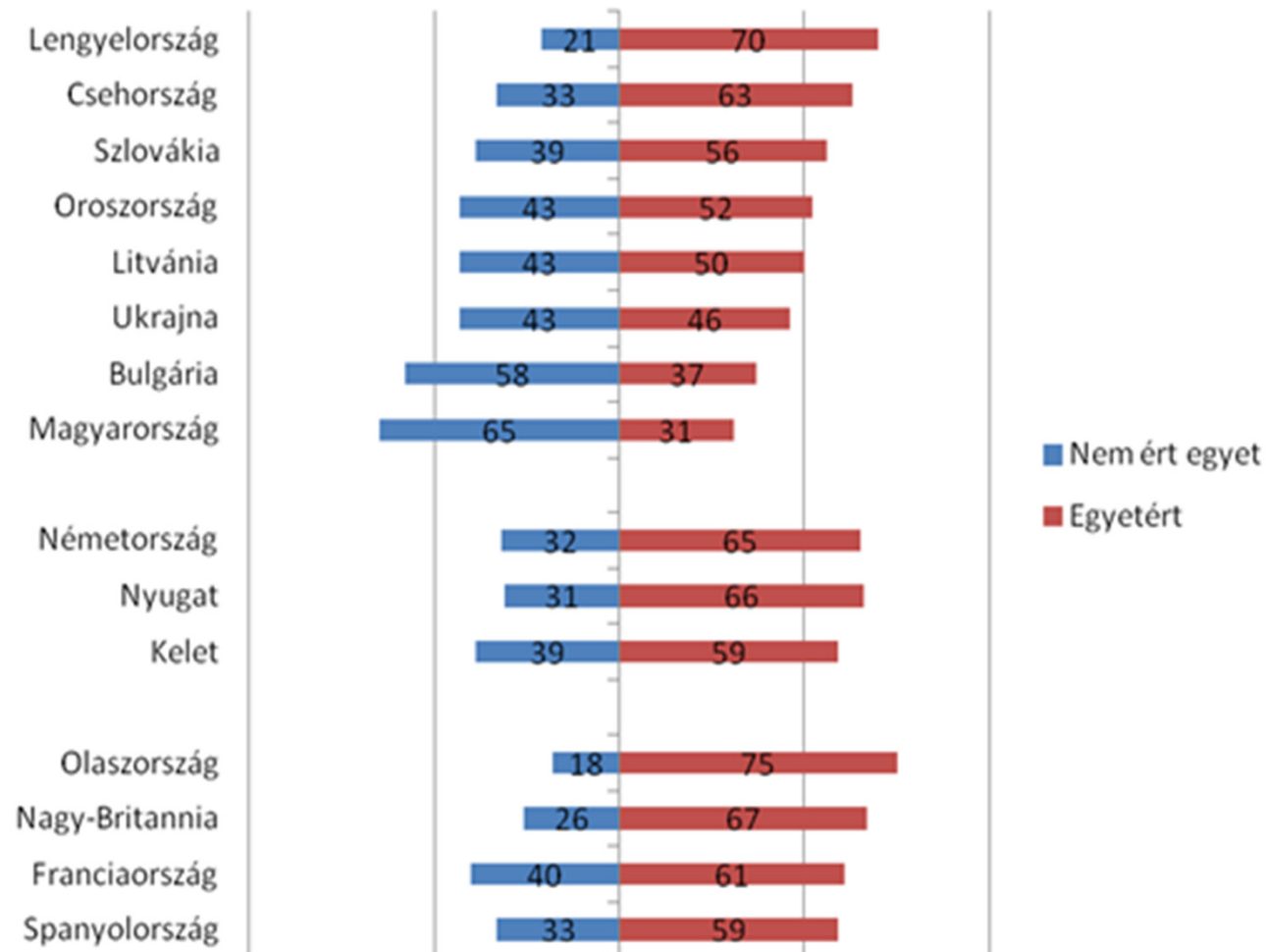
A piacgazdaságra való áttérés elfogadottsága (%)

	1991	2009	Változás
Kelet-Németország	86	82	-4
Csehország	87	79	-8
Lengyelország	80	71	-9
Szlovákia	69	66	-3
Bulgária	73	53	-20
Litvánia	76	50	-26
Oroszország	54	50	-4
Magyarország	80	46	-34
Ukrajna	52	36	-16

Nehezen fogadják el nálunk, hogy a tervgazdasághoz képest a piactgazdaságban a legtöbb ember jobban él, még akkor is, ha vannak gazdagok és szegények is.

Döntse el, hogy teljesen egyetért, inkább egyetért, inkább nem ért egyet vagy egyáltalán nem ért egyet a következő állítással. Forrás: Pew, 2009

Néhány következtetés, ajánlás

- A gazdaságpolitikai döntéshozatalt nemcsak 'ceteris paribus' hatásvizsgálatnak kellene megelőznie, hanem *scenárió-vizsgálatnak*, amely az inflexiós pontokat és lehetséges „függvény-szakadásokat” is elemzi (pl. képzett munkaerő kivándorlásának felgyorsulása miként hat az egészségügy működésére; a fiatal munkaképes korosztály tartós kivándorlása hogyan érinti a TB-elvű nyugdíjrendszer fenntarthatóságát)
- A 'short-terminism' nem kizárólagos magyar jelenség; az ellene való fellépés *nemzetközi tapasztalatait* érdemes lenne megismerni, átvenni
- A *társadalmi értékrend* alakítható; a fennálló viszonyokkal ellentétben álló *kormányzati propaganda* („az állam mint a problémák megoldója” - holott minden nemzetközi komparatív elemzés kimutatja a magyar állam túlzott kiterjedését, ebből adódó diszfunkcióit) *hosszabb távon gazdaságilag káros*. A valóság és a kormányzati PR disszonanciájának mérséklése gyorsítaná a racionális alkalmazkodást, csökkentené gazdaságunk volatilitását, az üzleti-politikai ciklus kilengéseit – ezeken keresztül növelné a gazdaság *természetes növekedési képességét* és mérsékelné a *politikai kockázatot*.